

<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2019-8-2-102-107>

УДК 378.014.5

Трима Катерина

Міжнародний дискурс щодо співпраці закладів вищої освіти та громадських організацій у сфері вищої освіти

Анотація

Метою статті є здійснення контент-аналізу міжнародного дискурсу з питань взаємодії і співпраці між закладами вищої освіти та громадськими організаціями. Будучи різними за своєю природою та характеристиками, заклади вищої освіти та громадські організації є суспільними акторами, чия діяльність – серед іншого – спрямована на забезпечення розвитку суспільства. Задля реалізації даної цілі заклади вищої освіти та громадські організації співпрацюють у різних сферах та форматах, в тому числі поза межами сфери вищої освіти.

Важливим результатом проведеного контент-аналізу є виокремлення термінологічного словосполучення «громадська організація у сфері вищої освіти», яке має свої відповідники у міжнародних класифікаторах «World Association of Non-Governmental Organizations» та «International Classification of Non-profit Organizations». Під типологію «громадська організація у сфері вищої освіти» підпадають громадські організації, діяльність яких пов'язана із забезпеченням доступу до вищої освіти, організацією освітніх послуг та забезпеченням якості вищої освіти. Категоріально-понятійний апарат для опису співпраці між закладами вищої освіти та громадськими організаціями потребує розширення і уточнення з тим, щоб більш повно та адекватно відобразити процеси їх взаємодії.

За результатами аналізу інтелектуального та документального спадку Болонського процесу, ЄС, ЮНЕСКО, інших міжнародних об'єднань встановлено, що співпраця між закладами вищої освіти та громадськими організаціями відбувається не лише у сфері забезпечення та організації вищої освіти, а має значно ширший спектр. Громадські організації здатні організовувати та надавати освітні послуги, наприклад, у сфері неформальної освіти; виступати партнерами закладів вищої освіти у проектах, адресованих місцевим громадам. Крім того, громадські організації є важливим механізмом артикуляції та агрегації інтересів та запитів громадян, спільнот, місцевих громад до вищої освіти та ЗВО.

Вивчення механізмів співпраці між закладами вищої освіти та громадськими організаціями має важливе практичне значення, оскільки останні виступають авторитетним інструментом поширення академічних знань та практичних розробок університетів, формуючи «суспільство знань» та задовольняючи запити соціуму.

Ключові слова: заклади вищої освіти, громадські організації, громадські організації у сфері вищої освіти, суспільство.

Вступ

Однією з ознак розвитку сучасного суспільства є співпраця закладів вищої освіти (далі – ЗВО) з громадськими організаціями (далі – ГО). Вважається, що обидва суспільні актори, ЗВО та ГО, виконують схожу функцію – сприяють суспільному прогресу та здійсненню соціально-економічних, культурно-політичних, просвітницьких, технологічних та інших трансформацій за допомогою різних способів та практик.

Під терміном «громадська організація» розуміють «організацію, яка функціонує на неприбутковій основі, управляється членами організації, не є власністю чи органом держави» (Willets, 2018). Будучи різними за своєю природою, ЗВО та ГО співпрацюють у сфері вищої освіти. Основною метою діяльності ЗВО є надання вищої освіти. Громадська організація працює на задоволення інтересів членів організації, або зорієнтована на реалізацію та захист інтересів групи чи всього суспільства (Cheltenham, 2018).

Співпраця між ЗВО та ГО набуває таких форм як: реалізація спільних проектів, організація конференцій та круглих столів, проходження здобувачами вищої освіти практик у громадських організаціях, спільне проведення лекторіїв, експертна діяльність та консультування науковцями представників громадських організацій тощо.

Взаємодія між ЗВО та ГО триває протягом десятиліть і перебуває під впливом вітчизняних політико-

правових інститутів, рівнем розвитку громадянського суспільства, соціокультурних традицій та міжнародних політико-правових інструментів, імplementованих у національне законодавство.

Наразі у вітчизняному науковому та публічному дискурсах питання співпраці ЗВО та ГО висвітлені недостатньо, відсутній понятійно-категоріальний апарат для опису та аналізу їх взаємодії. Натомість, на міжнародному рівні взаємодія ЗВО та ГО є предметом вивчення протягом двох-трьох останніх десятиліть, що відображено в науковому доробку, документальній спадщині, міжнародних класифікаціях ГО й узагальнено у типологізації форм та визначенні характерних ознак їх взаємодії із ЗВО.

Мета статті – провести аналіз міжнародного дискурсу щодо співпраці закладів вищої освіти та громадських організацій у сфері вищої освіти з метою вивчення стану розвитку даної сфери та опрацювання категоріально-понятійного апарату для опису взаємодії закладів вищої освіти та громадських організацій.

Методи дослідження

Дослідження здійснюється з використанням загальнонаукових методів, перш за все, аналізу та синтезу, порівняння та класифікації, контент-аналізу.

Результати дослідження

Партнерство ЗВО і ГО у сфері вищої освіти має тривалу історію. Аналіз наукових праць, звітів за результатами експертних досліджень, міжнародних документів засвідчує, що зміст співпраці ЗВО та ГО полягає не лише у питаннях безпосередньо пов'язаних з вищою освітою. Обидва суспільні актори впливають на розвиток суспільства в різних сферах.

Вперше роль вищої освіти та ЗВО як драйверів стійкого розвитку була окреслена на міжнародній конференції з вищої освіти ЮНЕСКО, що відбулася у 1998 році.

Міжнародна конференція ЮНЕСКО «Higher Education for the Twenty-First Century: Vision and Action» у підсумковому документі «The World Declaration on Higher Education for the Twenty-First Century: Vision and Action» визначила соціальну роль вищої освіти, а саме: здатність ініціювати зміни та забезпечувати суспільство інноваціями й технологіями для задоволення його потреб (World Declaration on Higher Education, 1998). Стаття 17 Декларації звертає увагу на «активне залучення у процес розвитку не лише урядів та ЗВО, але й усіх зацікавлених сторін», включаючи «студентів та їхні сім'ї, викладачів, бізнес та промисловість, державний та приватний сектори економіки, парламенти, засоби масової інформації, громади, професійні асоціації та суспільство» (World Declaration on Higher Education, 1998). Хоча ГО не згадуються безпосередньо у цьому документі, словосполучення «зацікавлені сторони», «професійні асоціації», згадки про «громаду», «суспільство» включають до партнерів ЗВО громадянське суспільство та ГО.

Більший наголос на необхідності взаємодії та партнерських стосунків із різними категоріями стейкхолдерів для виконання соціальної ролі вищої освіти було зроблено під час Міжнародної конференції ЮНЕСКО з вищої освіти у 2009 році під назвою «The New Dynamics of Higher Education and Research for Societal Change and Development» (World Declaration on Higher Education, 2009, WCHE 2009). У Communiqué даної конференції зазначено, що «вищій освіті належить створити взаємовигідні товариства (партнерства) з громадами і громадянським суспільством для полегшення обміну і передачі знань» (World Conference on Higher Education, 2009). Документ надалі уточнює, що механізм реалізації цілей вищої освіти в контексті підвищення її соціальної ролі передбачає розширення співпраці ЗВО, активну участь громадянського суспільства та ГО як стейкхолдерів розвитку вищої освіти (World Conference on Higher Education, 2009).

Закладені ЮНЕСКО основи співпраці між ЗВО та ГО знайшли подальший розвиток у кількох глобальних та європейських ініціативах. Наприклад, у звіті Світового банку «World Bank Annual Report 2002» зазначено: «норми, цінності, ставлення та етика, які заклади вищої освіти надають студентам, є фундаментом соціального капіталу, необхідного для побудови здорового громадянського суспільства та згуртованої культури». Отже, йдеться про вплив ЗВО на суспільство (World Bank Annual Report, 2002). Така позиція підтверджена й у звіті Світового банку від 2018 року «World Bank Annual Report 2018: Investing in Opportunity» (World Bank Annual Report, 2018).

Велику увагу взаємодії ЗВО і ГО присвячує глобальна мережа «Global University Network for Innovation» (GUNI), що відображено у її періодичних наукових доповідях. Заснована у 1999 році, глобальна мережа GUNi об'єднує понад 210 університетів, асоціацій, ГО, експертів, викладачів та науковців з 78 країн (GUNI, 2019). Серед іншого завданням мережі є заохочення ЗВО орієнтуватися на підвищення соціальної

значущості вищої освіти та її соціального внеску (Connecting Higher Education, Social Impact and Innovation, 2017).

У доповіді «Towards a Socially Responsible University: Balancing the Global with the Local», серед іншого, співпрацю між ЗВО та громадянським суспільством оцінили крізь призму задоволення потреб місцевої спільноти через спільні проекти університетів з громадськими організаціями (Towards a Socially Responsible University, 2017). Наприклад, стамбульський університет Bilgi Universitesi ініціював у партнерстві з ГО «Computer skills for everyone» проект «ІКТ» для розвитку інформативно-комунікативних навичок для людей похилого віку, які не мають навичок роботи з комп'ютером: під егідою університету створено комп'ютерний центр, а навчанням займаються студенти та викладачі (Bilgi Üniversitesi Computer Skills BUCS, 2018).

Викладачі Будапештського університету співпрацюють з Hungarian Association for Community Development над реалізацією проекту з розвитку суспільної довіри та соціального капіталу (Mélypont stagnálás – Közbizalom, 2019).

ГО «CAL Association» у партнерстві з Варшавським університетом реалізує проект «Соціальна анімація», спрямований на розвиток активної місцевої громади (Inicjatywa Stowarzyszenia CAL «Solidarność codziennie- jest możliwa», 2019).

У доповіді мережі GUNi 2019 р. «Humanities and Higher Education: Synergies between Science, Technology and Humanities» співпраця між ЗВО та ГО розглядається наступним чином: ЗВО виробляють знання, а роль ГО полягає в їх розповсюдженні, тобто ГО є «дистриб'юторами» знань щодо вирішення соціетальних проблем та формування «економіки постзнання» (postknowledge economy) (Humanities and Higher Education, 2019). Benneworth, один з авторів доповіді, пропонує розглядати ЗВО як «централізовані клуби знань» (university-centred knowledge clubs), здатні транслювати знання через семінари, відкриті лекції, ярмарки вакансій, «живі лабораторії» тощо, на запит різних суспільних акторів, до яких зараховує й ГО (Benneworth, 2017). Дослідник наводить факти на підтвердження того, що перелік сфер, в яких ЗВО співпрацюють з ГО, не обмежений питаннями вищої освіти чи освіти взагалі (Humanities and Higher Education, 2019, 458).

Велику увагу співпраці ЗВО та ГО приділяє Болонський процес, зокрема наголошує на різноманітті стейкхолдерів вищої освіти, серед яких є громадянське суспільство та ГО.

Так у Будапештсько-Віденській декларації йдеться про співпрацю різних стейкхолдерів, що її забезпечує Європейський простір вищої освіти, зокрема: «В унікальній співпраці між державними установами, закладами вищої освіти, студентами і викладачами, разом із роботодавцями, агенціями із забезпечення якості вищої освіти, міжнародними організаціями і європейськими установами, ми залучені до ряду реформ з метою побудови Європейського простору вищої освіти, який ґрунтується на довірі, співпраці й повазі до різноманітності культур, мов і систем вищої освіти» (Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area, 2010).

Єреванське комюніке засвідчує готовність країн, які підписали Болонську декларацію, співпрацювати на основі «відкритого діалогу, спільних цілей і загальних зобов'язань» та необхідності «оновлення первинної візії Європейського простору вищої освіти ... задля створення інклюзивних суспільств, заснованих на демократичних цінностях і правах людини», що потребує залучення ГО та інших стейкхолдерів (Yerevan Communiqué, 2015).

Своє бачення співпраці між ЗВО та ГО пропонує європейська платформа «European Civil Society for Education: Lifelong Learning Platform», яка об'єднує 42 європейські неурядові організації та близько 50 000 агентів, які діють у сфері формальної, неформальної та інформальної освіти (Lifelong Learning Platform, 2017). European Civil Society for Education вважає ГО інструментом, що допомагає ЗВО поширювати знання у сфері неформальної освіти, задовольняти попит на освіту впродовж життя, наближати освітні послуги ближче до місця проживання потенційних здобувачів освіти, що є важливим для розвитку місцевих громад (LLP, 2017).

Organisation for Economic Co-operation and Development започаткувала серію видань щодо розвитку вищої освіти. В останньому звіті «Benchmarking Higher Education System Performance» у частині «Higher education and the wider social and economic context» зазначено, що вища освіта є частиною середовища, в якому вона існує, та має ключове значення для соціально-економічного розвитку, будучи пов'язаною з різними галузями та стейкхолдерами, серед яких суспільство та його агенти (актори) (Benchmarking Higher Education System Performance, 2019).

Довгі роки співпраці між ЗВО та ГО знайшли відображення у міжнародних класифікаторах: «The World

Association of Non-Governmental Organizations» (WANGO) та «The International Classification of Non-profit Organizations» (ICNPO), рекомендованої Організацією Об'єднаних Націй в якості міжнародного стандарту для класифікації громадських організацій. Класифікації громадських організацій розроблено за функціональними ознаками, тобто у відповідності до сфер, в яких вони функціонують, на основі національних класифікаторів. На думку науковців ЗВО взаємодіють з окремим типом громадських організацій, які є дотичними до сфери вищої освіти (Bleiklie, 2017; Aksit, Hartsmar & Moraesus, 2008).

Уперше спроби розробити міжнародний класифікатор громадських організацій, які співпрацюють з ЗВО, та запровадити термінологічне сполучення «громадська організація у сфері вищої освіти» (higher education non-governmental organization), зроблені наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років. Два вищезгаданих міжнародних класифікатори WANGO та ICNPO використовують різні терміни для позначення «громадської організації». WANGO обирає «non-governmental organization», а ICNPO використовує «non-profit organization». Українськими відповідниками у першому випадку є «неурядова організація», а в другому – «неприбуткова організація» (WANGO, 2019; ICNPO, 2019).

Разом з тим, обидва міжнародні класифікатори використовують функціональний підхід для типологізації громадських організацій за сферами діяльності. У кожному з міжнародних класифікаторів наявна група «education organizations» та підгрупа «higher education». Таким чином, класифікатор WANGO включає підгрупу «higher education non-governmental organization», а класифікатор ICNPO – «higher education non-profit organization» (WANGO, 2019; ICNPO, 2019).

WANGO у підгрупі «higher education non-governmental organization» об'єднує громадські організації, зайняті в забезпеченні доступу до навчання у вищій школі всіх молодих людей та дорослих (ensuring the learning needs of all young people and adults through access to university learning and life-skills programs) (WANGO: Educational NGOs, 2019). Наприклад, турецький університет Bilkent University та громадська організація «Community Volunteers Foundation» започаткували низку спільних проектів з надання послуг для місцевого співтовариства з метою залучити молодь до надання соціальних послуг людям з обмеженими можливостями та людям похилого віку (BilkentTOG, 2008).

ICNPO включає в підгрупу «higher education non-profit organization» громадські організації, дотичні до сфери вищої освіти (ICNPO: higher education, 2019). Вони співпрацюють з університетами, школами управління бізнесом, юридичними та медичними школами (higher learning, providing academic degrees; they cooperate with universities, business management schools, law schools, medical schools) (ICNPO, 2019). Наприклад, до цієї групи належить ГО «Centrua Educatia 2000» (Румунія), яка довгі роки тісно співпрацювала зі Школою сестринської справи при Трансільванському університеті Брашова (Universitatea Transilvania din Braşov) у повіті Брашов з метою залучення літніх людей до життя громади та заповнення робочих місць, які не користувалися попитом, зокрема: доглядальниць, помічників медичних сестер тощо (Education and Training Monitor Romania, 2016).

Таким чином, термін «higher education non-governmental organization», вживається для найменування таких громадських організацій, чия діяльність, цілі, проекти, ініціативи тощо дотичні до сфери вищої освіти та безпосередньо не пов'язані з наданням освітніх послуг, але мають відношення до організації рівного доступу до вищої освіти. Про необхідність використання подібного терміну вказує Bleiklie, коментуючи ті ініціативи, які виникають у співпраці між ЗВО та ГО, наприклад, організація вільних курсів, після закінчення яких слухач отримує сертифікат. Втім, даний термін не охоплює всі сфери співпраці ЗВО з громадськими організаціями, наприклад, університети спільно з ГО, які діють у сфері захисту прав людини чи екологічними громадськими організаціями, розробляють проекти чи організують акції. Вузькість застосування терміну у класифікаторах відмічають S. Appe та D. Barragán (Appe & Barragán, 2017).

У 2005 р. WANGO розробила Кодекс «Code of Ethics and Conduct», в якому зазначено ключові принципи співпраці між ГО, представниками уряду та ЗВО. Основна мета співпраці ГО, уряду та ЗВО згідно Кодексу є метою цього кодексу є впровадження «економіки знань» (Code of Ethics and Conduct 2005). Асоціація сприяє співпраці на основі чотирьох принципів: «місії [які реалізуються ЗВО та ГО] узгоджуються між собою; співпраця здійснюється на основі спільних цінностей та суспільного блага; справедливі та взаємовигідні вигоди; фінансової прозорості та обміну інформацією, ідеями та досвідом» (WANGO, 2008).

Висновки

Контент-аналіз міжнародного дискурсу щодо взаємодії ЗВО та ГО у сфері вищої освіти засвідчив, що ЗВО та ГО протягом кількох десятиліть співпрацюють у даній сфері, що знайшло відображення в

інтелектуальному та документальному спадку Болонського процесу, ЄС, ЮНЕСКО, у національних та міжнародних класифікаторах неурядових / неприбуткових організацій. Співпраця між ЗВО та ГО є ознакою сучасного знаннєвого суспільства та набуває різних напрямів та форм.

У міжнародних класифікаторах для опису ГО, що співпрацюють із ЗВО та / або діють у сфері вищої освіти, використовуються термінологічні словосполучення «higher education non-profit organization» та «higher education non-governmental organization» («неурядова / неприбуткова організація у сфері вищої освіти»). Українським еквівалентом для даних словосполучень пропонуємо обрати «громадська організація у сфері вищої освіти», оскільки громадська організація у вітчизняному нормативно-правовому полі за своєю природою є неурядовою і неприбутковою.

Обидва міжнародні класифікатори під «громадською організацією у сфері вищої освіти» розуміють певний тип ГО, діяльність яких дотична до забезпечення доступу до вищої освіти, організації неформального навчання, навчання упродовж життя, моніторингу якості вищої освіти. Але на практиці взаємодія між ЗВО та ГО охоплює значно ширший спектр співпраці. Так, ГО можуть стати для університетів майданчиками для поширення знань, теорій, технологій, які продукують і розробляють ЗВО; бути базами для проходження студентських практик; виступати партнерами у реалізації ініціатив для місцевих громад, проектів соціального підприємництва або волонтерства.

Предметом подальших досліджень буде вивчення механізму співпраці між ЗВО та ГО на національному й локальному рівнях, а також розширення категоріально-понятійного апарату з тим, щоб більш повно та адекватно описувати наявний спектр взаємодії між ЗВО та ГО, наприклад, запровадити термінологічне словосполучення «громадська організація – партнер у сфері вищої освіти».

References

- Appe, S. & Barragán, D. (2017). Universities, NGOs, and civil society sustainability: preliminary lessons from Ecuador. *Development in Practice*, 27:4, 472-486.
- Benneworth, P. (2017) Smart policy mixes for stimulating university-based ecosystems: relevance & engagement in an age of excellence and uniqueness. *Keynote presentation to «University based entrepreneurship & regional development»*, Pécs, Hungary 30th November.
- Bilgi Üniversitesi Computer Skills BUCS Project, 2018. Retrieved from: <http://bu.bucspjroject.edu.tr/>
- Bleiklie, I. (1999). The University, the State, and Civil Society. *Higher Education in Europe*. Vol. 24. Issue 4. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/ref/10.1080/0379772990240404?scroll=top>
- Bleiklie, I., Enders, J., Lepori, B. (Eds.) (2017). *Managing Universities. Policy and Organizational Change from a Western European Comparative Perspective*. Retrieved from: <https://www.palgrave.com/gp/book/9783319538648>.
- Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area. (2010, March 12). Retrieved from: http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Budapest_Vienna_Declaration_598640.pdf.
- Connecting Higher Education, Social Impact and Innovation. (2017). Retrieved from: http://www.guninetwork.org/files/images/imce/guni_leaflet_2017_def.pdf
- Evans, L. (2018). Re-shaping the EHEA After the Demise of Neoliberalism: A UK-Informed Perspective Pages. *The European Higher Education Area: The impact of the past and future policies*. 23–42.
- Gallagher, T. (2018). Promoting the Civic and Democratic Role of Higher Education: The Next Challenge for the EHEA? *The European Higher Education Area: The impact of the past and future policies*. 335–344.
- Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. Retrieved from: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf
- The Lifelong Learning Platform. Retrieved from: <http://lllplatform.eu/>
- Willets, P. (2018). NGOs as Insider Participants: Evolution of the role of NGOs at the United Nations. Contribution to Elgar Handbook of Research on NGOs Edited by Aynsley Kellow and Hannah Murphy-Gregory, (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, September 2018), 488 pp.
- World Bank annual report: Main report (English). Retrieved from: <http://documents.worldbank.org/curated/uk/379051468163155729/Main-report>.
- World Conference on Higher Education: Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action. (1998).

Retrieved from: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001163/116345E.pdf>

World Conference on Higher Education: The New Dynamics of Higher Education and Research For Societal Change and Development. (2009). Retrieved from:

<https://www.inqaahe.org/sites/default/files/UNESCO%20communiqué.pdf>

Yerevan Communiqué: EHEA Ministerial Conference. (2015). Retrieved from:
http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/112705.pdf

Tryma Kateryna

Cooperation between Higher Education Institutions and Non-governmental Organizations in Higher Education: International Discourse

Abstract

The article is aimed to provide content analysis of the international discourse on interaction and cooperation between higher education institutions and non-governmental organizations. Being different in nature and characteristics, higher education institutions and non-governmental organizations are social actors whose activities, among other things, are aimed at ensuring the development of the society. In order to achieve this aim, higher education institutions and non-governmental organizations cooperate in various fields and formats that go beyond the higher education sector.

An important result of the content analysis is introduction of the terminological phrase "non-governmental organization in higher education", which corresponds to the international classifiers "World Association of Non-Governmental Organizations" and "International Classification of Non-profit Organizations". The typology of "non-governmental higher education organization" includes non-governmental organizations whose activities are related to the provision of access to higher education, the organization of educational services and the quality assurance of higher education. The categorical conceptual apparatus for describing cooperation between higher education institutions and non-governmental organizations needs to be expanded and clarified in order to fully and adequately specify the processes of their interaction.

The analysis of the intellectual and documentary heritage of the Bologna Process, the EU, UNESCO, and other international associations shows that cooperation between higher education institutions and non-governmental organizations is not only to ensure access to higher education, but it is much more wider. Non-governmental organizations are able to organize and provide educational services, such as in the field of non-formal education; partner with higher education institutions in projects addressed to local communities. In addition, non-governmental organizations are an important mechanism for articulating and aggregating the interests and requests of citizens, communities, local communities for higher education, and higher education institutions.

Studying the mechanisms of cooperation between higher education institutions and non-governmental organizations is of great practical importance, since the latter are an authoritative tool for disseminating academic knowledge and practical development of universities, forming a 'knowledge society' and satisfying the needs of the society.

Keywords: institutions of higher education, non-governmental organizations, non-governmental organizations in the field of higher education, society.

Інформація про автора:

Трима Катерина

- кандидат політичних наук
- провідний науковий співробітник
- Інститут вищої освіти НАПН України
- Україна
- ORCID: 0000-0001-5567-1387
- e-mail: k.tryma@ihed.org.ua, katet@ukr.net

Tryma Kateryna

- PhD in Political Sciences
- Leading Researcher
- Department of Policy and Governance in Higher Education, Institute of Higher Education, NAESU; Ukraine